

FELIKS PRZESMYCKI
(1892—1974)

W dniu 25 grudnia 1974 r. zmarł w wieku 82 lat prof. dr nauk medycznych *Feliks Przesmycki* — były wieloletni dyrektor Państwowego Zakładu Higieny, wybitny mikrobiolog i epidemiolog.

Urodził się na Wołyniu dnia 9 stycznia 1892 r., studia wyższe odbył na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Kijowskiego, uzyskując dyplom lekarza w r. 1916.

W r. 1918 przyjechał do Warszawy i tutaj rozpoczął pracę najpierw w Instytucie Epidemiologicznym przy Uniwersytecie Warszawskim, a po likwidacji tego instytutu od maja 1919 r. w Zakładzie Produkcji Surowic i Szczepionek, który został właśnie wtedy połączony z Państwowym Zakładem Epidemiologicznym, stanowiącym zaczątek obecnego Państwowego Zakładu Higieny (PZH). Tutaj prof. *Przesmycki* rozpoczął działalność naukową i wykonał swoją pierwszą pracę doświadczalną nad typowaniem meningokoków; za pracę tę uzyskał w r. 1922 stopień doktora medycyny w Uniwersytecie Poznańskim.

W styczniu 1922 r. został przeniesiony do Zakładu Badania Surowic, należącego także do Państwowego Zakładu Epidemiologicznego, gdzie brał udział w wielu pracach naukowych pod kierunkiem prof. *L. Hirszfelda*. Prace te dotyczyły głównie toksyny czerwonkowej, jej budowy i działania poszczególnych składników na zwierzęta doświadczalne.

W r. 1925 uzyskał prof. *Przesmycki* stypendium fundacji Rockefellera i wyjechał na studia mikrobiologiczne do Stanów Zjednoczonych Ameryki, gdzie większość czasu spędził w Szkole Zdrowia Publicznego Uniwersytetu Harvarda w Bostonie. W szkole tej pod kierunkiem prof. *H. Zinssera* rozpoczął badania biochemii wielocukrowych antygenów meningokoków. Po powrocie do kraju kontynuował prace nad biochemią antygenów, zajmując się szczególnie tzw. antygenami resztkowymi szeregu bakterii, jak np. pałeczki duru brzuszego, odmienia *OX₁₉*, pałeczek nosacizny i laseczek wąglika; wykazał między innymi jako jeden z pierwszych, że bezbiałkowe frakcje wielocukrowe bakteryjne mogą wywołać u uczulonych zwierząt wstrząs anafilaktyczny. W r. 1929 przedstawił w Uniwersytecie Warszawskim monograficzne opracowanie zagadnienia biochemii antygenów bakteryjnych, na podstawie którego został habilitowany i uzyskał stopień docenta.

Następnie w latach 1930—1939 prof. *Przesmycki* brał udział w pracach badawczych mających na celu poznanie działania jądów paciorkowcowych, opracowanie sposobu uzyskiwania surowicy przeciwpłoniczej i oznaczenie wrażliwości osobniczej na płonicę. Inne prace wykonane w tym okresie dotyczyły pneumokoków, klasyfikacji pałeczek czerwonej oraz biologii maczugowców błonicy.

Od stycznia 1933 r. prof. *Przesmycki* został powołany na stanowisko kierownika Oddziału Diagnostyki PZH. Na tym stanowisku położył duże zasługi dla zdrowia publicznego w Polsce doprowadzając do ścisłego powiązania PZH z terenem poprzez tworzenie dobrze zorganizowanych i wyposażonych filii PZH, które odegrały wtedy wiodącą rolę w walce z chorobami zakaźnymi. W r. 1938 został mianowany Inspektorem PZH dla spraw filii, co przyczyniło się do dalszego usprawnienia i podniesienia poziomu ich działalności.

W okresie okupacji prof. *Przesmycki* pozostał w PZH kierując Działem Bakteriologii i Medycyny Doświadczalnej. Okres ten nie sprzyjał pracy naukowej. Prof. *Przesmycki* podjął się wtedy pracy dydaktycznej kierując nauczaniem mikrobiologii studentów tajnych studiów lekarskich. Opracował także wspólnie z prof. *Ławrynowiczem* podręcznik mikrobiologii lekarskiej, który ukazał się drukiem (kilka zeszytów) po wojnie w latach 1946—51. Jednocześnie prof. *Przesmycki* był jednym z organizatorów tajnej produkcji szczepionki przeciw durowi wysypkowemu przeznaczonej dla polskiej służby zdrowia, obozów koncentracyjnych i oddziałów partyzanckich. W okresie Powstania Warszawskiego położył duże zasługi dla ludności Warszawy jako szef cywilnej służby zdrowia na terenie Śródmieścia.

W lutym 1945 r. bezpośrednio po oswojeniu kraju powierzono prof. *Przesmyckiemu* stanowisko dyrektora PZH. Dzięki Jego energicznemu działaniu w krótkim czasie została uruchomiona centrala PZH w Łodzi i zostały stworzone warunki do rozpoczęcia niezbędnych akcji zmierzających do opanowania powojennych epidemii chorób zakaźnych; zostały też w krótkim czasie uruchomione ocalałe filie PZH oraz powstały nowe filie, w tym także na ziemiach odzyskanych. Prof. *Przesmycki* podjął się także w tym czasie pracy dydaktycznej organizując i obejmując przy Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Łódzkiego katedrę mikrobiologii lekarskiej; w maju r. 1946 uzyskał tytuł profesora zwyczajnego.

W r. 1947 nastąpiło przeniesienie centrali PZH z powrotem do Warszawy; zadaniem prof. *Przesmyckiego* była wtedy ostateczna odbudowa i reorganizacja instytutu oraz przywrócenie jego intensywnej działalności naukowej oraz szkolenie kadr naukowych. Nie zaniechał jednak pracy dydaktycznej pełniąc równocześnie obowiązki profesora mikrobiologii na Wydziale Farmaceutycznym Uniwersytetu Warszawskiego, a od r. 1951 kierując katedrą epidemiologii w Akademii Medycznej w Warszawie, aż do likwidacji tej katedry w r. 1962.

Głównym przedmiotem działalności naukowej prof. *Przesmyckiego* w okresie wojennym stała się wirusologia lekarska. Już w r. 1949 zorganizował w obrębie PZH Oddział Wirusologii, który od r. 1951 przekształcił się w Zakład Wirusologii; prof. *Przesmycki* niezależnie od funkcji dyrektora Instytutu, osobiście kierował Zakładem Wirusologii aż do końca swej działalności zawodowej, tj. do 31.X.1963 r.

W pierwszym rzędzie przedmiotem naukowego zainteresowania prof. *Przesmyckiego* była wirusologia i epidemiologia grypy. Pod Jego kierunkiem została przeprowadzona analiza szczepów wirusów grypy izolowanych w Polsce, porównanie ich ze szczepami z innych krajów, usprawniona metodyka laboratoryjnego rozpoznawania grypy oraz przeprowadzono wstępne prace poświęcone swoistej profilaktyce grypy, a także wykonano próby przygotowania i oceny szczepionki.

Następną dziedziną wirusologii, którą interesował się prof. *Przesmycki* było wirusowe zapalenie mózgu. Zespół kierowany przez Niego opracował pod względem wirusologicznym i epidemiologicznym dwa główne ogniska kleszczowego zapalenia mózgu w Polsce, mianowicie w rejonie Nysy i Białowieży. Szczególnie cenne były badania krążenia wirusa w ognisku naturalnym wykonywane przez kilka sezonów na terenie Białowieży. Podjęto także prace nad strukturą antygenową arbowirusów wyisobnionych w Polsce oraz nad poszukiwaniem arbowirusów grupy A na terenie naszego kraju.

Dużym osiągnięciem naukowym, a także praktycznym prof. *Przesmyckiego* stały się badania wirusologiczne i epidemiologiczne nagminnego porażenia dziecięcego. Pod Jego kierunkiem wykonano pierwsze w Polsce izolacje i typowania wirusa *poliomyelitis*. Przygotowano także inaktywowaną szczepionkę wg *Salka*, oceniono jej skuteczność, opracowano dokumentację jej produkcji oraz przepisy kontroli laboratoryjnej. Dokonano także przeglądów serologicznych i ustalono wrażliwość poszczególnych grup mieszkańców na zakażenie wirusem *poliomyelitis*. Wreszcie wykonano szereg prac dotyczących żywej szczepionki przeciwko *poliomyelitis* oraz oceny jej skuteczności. W wyniku tych prac przystąpiono od roku 1959 do masowych szczepień, która to akcja należała do najbardziej skutecznych działań przeciwepidemicznych w Polsce.

Pod kierunkiem prof. *Przesmyckiego* i z Jego osobistym udziałem wykonano także wiele prac zmierzających do wykazania roli innych enterowirusów (np. *Coxsackie* i *ECHO*) w schorzeniach centralnego układu nerwowego.

Materiałnym wykładnikiem różnorodnej i bogatej działalności naukowej prof. *Przesmyckiego* jest około 180 publikacji naukowych. Wśród nich znajdują się także cenne opracowania podręcznikowe, które redagował i w dużej mierze był ich autorem. Należy tu wspomniany już przedtem podręcznik „Mikrobiologia Lekarska” z lat 1946—1951, dalej „Zarys bakteriologii praktycznej”, który doczekał się 4 wydań, wreszcie „Wirusologia praktyczna” z r. 1963. Podręczniki te były szeroko rozpowszechnione w kraju i wywarły duży i korzystny wpływ na rozwój i poziom diagnostyki mikrobiologicznej.

Jako zdolny organizator w dziedzinie walki z chorobami zakaźnymi oraz znawca i autorytet w zagadnieniach wirusologicznych prowadził prof. *Przesmycki* szeroką i ożywioną współpracę oraz nawiązywał liczne kontakty naukowe zarówno z placówkami krajowymi jak i zagranicznymi. Był często powoływany do licznych rad naukowych, komisji i komitetów. W latach 1949—1950 był członkiem Rady Naukowej przy Ministrze Zdrowia, od r. 1953 był członkiem Komitetu Mikrobiologicznego PAN i przewodniczącym Komisji Wirusologicznej PAN. Przez wiele lat pełnił funkcję eksperta Światowej Organizacji Zdrowia do spraw wirusologii, był członkiem Nowojorskiej Akademii Nauk, wiceprezesem Europejskiego Towarzystwa do Walki z Poliomyelitis, honorowym członkiem Czechosłowackiego Towa-

rzystwa Naukowego, honorowym członkiem Polskiego Towarzystwa Mikrobiologów oraz Polskiego Towarzystwa Epidemiologów i Lekarzy Chorób Zakaźnych. W r. 1951 uzyskał Państwową Nagrodę Naukową I stopnia.

W uznaniu zasług dla ochrony zdrowia ludności i dla nauki polskiej przyznano Mu wiele orderów i odznaczeń, między innymi: Krzyż Oficerski, Krzyż Komandorski i Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, Order Sztandaru Pracy II stopnia, Medal 10-lecia PRL, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Złotą Honorową Odznakę m. st. Warszawy, odznakę za wzorową pracę w Służbie Zdrowia.

Prof. *Przesmycki* pozostanie w naszej pamięci jako wybitny uczyony w zakresie wirusologii i mikrobiologii, znakomity organizator laboratoriów służby sanitarno-epidemiologicznej w kraju, wychowawca szeregu pokoleń lekarzy i mikrobiologów, wielce zasłużony dla rozwoju Państwowego Zakładu Higieny — instytutu, którym kierował przez długie lata.

Edmund Wojcicchowski